

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING KOGNITIV XUSUSIYATLARI

Asqarova Jannatposhsho Abrorjon qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy Universiteti Xorijiy

Filologiya fakulteti Fransuz tili filologiya 4-kurs talabasi.

Ilmiy rahbar: **Raximova Gulfiya Rustamovna**

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'qish metodikasi adabiy ta'lim metodikasi sifatida ish ko'rishi lozimligi, boshlang'ich sinfda o'qish adabiyot o'qitish sistematik kursiga tayyorlovchi predmet sifatida o'qitilishi, metodika bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisini adabiy ta'limning mazmuniga va uni o'qitishga mustaqil ongli yondasha oladigan, o'zgalarning tajribasini nafaqat o'rganib olmasdan, balki ular faoliyatining natijalarini ongli ravishda tahlil qilib, to'g'ri xulosa chiqara biladigan bo'lishlari xususida so'z yuritiladi. Ta'lim jarayonini takomillashtirishda boshlang'ich sinif oquvchilarini elektron vositalar yordamida hamda zamonaviy yondashuv asosida ishlab chiqishning pedagogik-psixologik asoslari, mediata'lim resurslaridan foydalanishning nazariy asoslari, kognitiv kompetentsiyalarni shakllantirishning metodik ta'minoti yoritilgan

Kalit so'zlar: boshlang'ich maktabda tarbiya yoshi, kognitiv rivojlanish, kognitiv jarayonlar, kognitiv kompetentsiyalar, bilish faolligi, ta'lim tizimi, mediata'lim

Kirish

Har qanday inson dunyoni bilishning doimiy jarayonidadir: u boshqa odamlarning nutqini o'ylaydi, aks ettiradi, gapiradi va tushunadi, his qiladi, his-tuyg'ularini baham ko'radi. Bu qobiliyatlarning barchasi o'z-o'zidan emas, balki faol bilim faoliyatida rivojlantiriladi va takomillashadi. Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalik davri ham bu dunyoqarashning bilish va rivojlanish davridir. Bola ularni yetakchi faoliyatga aylanadigan rolli o'yinda namoyish etadi. U o'ynab, tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi. Bu ham ijodkorlik davri. Bola nutqni o'rganadi, tasavvurga ega bo'ladi. Bu insonning dastlabki shakllanish davri, uning xatti-harakatlarining oqibatlarini hissiy oldindan sezishning paydo bo'lishi, o'zini o'zi anglash, tajribalarni murakkablashtirish va xabardorlik, yangi his-tuyg'ular va motivlar bilan boyitish, hissiy-ehtiyojlar sohasi murakkablashadigan davrdir. Kognitiv rivojlanish muammosi, maktabgacha yoshdagi bolalarning bilim faolligini shakllantirishga samarali ta'sir ko'rsatadigan shart-sharoitlar ko'p yillar davomida psixologik va pedagogik tadqiqotlarda yetakchi o'rinlardan birini egallab kelgan. Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanish xususiyatlarini o'rganib, biz maktabgacha yoshdagi bolaning kognitiv rivojlanishidagi turli xil psixologik omillarning rolini aniqlashni, bu yoshda kognitiv rivojlanishning qanday umumiy xususiyatlari rivojlanishini, har bir omil ta'siridan qanday kognitiv oqibatlarga olib kelishini aniqlashimiz mumkin

²⁰⁹Boshlang'ich maktab yosh davrida kognitiv rivojlanish - bu atrof-muhit ta'siri ostida, shuningdek, maxsus tashkil etilgan o'quv va tarbiya ta'siri va bolaning o'z tajribasi bilan bog'liq

²⁰⁹ Ж.Андерсон. Когнитивная психология. СПб.: Питер, 2002

bo'lgan fikrlash jarayonlarida yuz beradigan sifat va miqdoriy o'zgarishlarning yig'indisi. Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi bir qator ijtimoiy va biologik omillarga bog'liqdir. Kognitiv rivojlanishni nutqsiz bilan bog'liqligini M.M. Alekseeva, V.I. Yashin, V. Kojakar va S.A. Kozlova bola barqaror manfaatlarini ta'minlashda pedagogik shart-sharoitlar muhim rol o'ynashini, D.B. Godovikova kognitiv faoliyatda atrofdagi olamni bilim olishga intilish, bu ham kognitiv ehtiyoj, ham shu bilan qo'zg'aladigan bilim faoliyatidir deydi. A.Z Zaporjets aqliy tarbiyaning alohida vazifasini - boshlang'ich bilimlar tizimini va hayotiy hodisalarini aqliy rivojlanish sharti sifatida qaraydi.

Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalar kognitiv rivojlanishini o'rganganda D. B. Godovikovaning fikrlarini ham ko'rib chiqishimiz kerak, u kognitiv faoliyat atrofdagi olam hodisalari to'g'risida bilim olishga intilish, bu ham kognitiv ehtiyoj, ham shu bilan qo'zg'aladigan bilim faoliyatidir deydi. Kognitiv faoliyat, uning fikriga ko'ra, aniq tashqi atrofdagi olam hodisalari to'g'risida bilim olishga intilish, bu ham kognitiv ehtiyoj,

Ko'rinishga ega, unga asoslanib, uni tashkil etish, mohiyatini baholash mumkin. Unga ko'ra bolaning qiziqishi nimada, uning ba'zi bir hodisalar bilan tanishish intilishlarining intensivligi nimadalgini 4 ko'rsatkich bo'yicha baholash mumkin: - Mavzularga e'tibor va alohida qiziqish; -Obyektlarga hissiy munosabat (ajablanish, sarosimaga tushish, makkorlik, ya'ni ushbu obyekt sabab bo'lgan turli xil his-tuyg'ular); -Obektni tanib olishga, uning funktsional maqsadini tushunishga qaratilgan harakatlar. Ushbu harakatlarning umumiy soni so'rovning intensivligidan dalolat beradi. Ammo harakatlarning sifati ayniqsa muhimdir, birinchi navbatda ularning xilma-xilligi va ayrim turlarini boshqalari bilan almashtirishi, bola bu mavzu haqida o'ylashi vaqtida to'xtab qoladi. -Obyektni doimiy ravishda ta'qib qilish, hatto u yo'q bo'lganda ham degan fikrlarni ilgari rivojlanishni nutqsiz tasavvur etish mumkin emas.²¹⁰ M. M. Alekseeva, V. I. Yashin ta'kidlaganidek: nutqni suradi Kognitiv o'zlashtirishda bola mos keladigan so'zlarda aks ettirilgan narsalar, belgilar, harakatlar va munosabatlar to'g'risidagi bilimlarni ham o'zlashtiradi. Shu bilan birga, u nafaqat bilimga ega bo'ladi, balki o'ylashni ham o'rganadi, chunki o'ylash - ovozsiz yoki baland ovozda gapirish, gapirish esa fikrlashdir. Bolalarning nutqini o'zlashtirgandan so'ng, ularning bilim faoliyati yangi sifat darajasiga ko'tariladi. Nutq yordamida bolalarning bilimlari umumlashtiriladi, analitik va sintetik faoliyat qobiliyati nafaqat obyektlarni bevosita idrok etish asosida, balki g'oyalar asosida ham shakllanadi. Bolaning kattalar bilan aloqasi tabiati o'zgarib, shaxsiy va kognitiv aloqalar muhim o'rin egallay boshlaydi. Boshlang'ich maktab yoshdagi yillarda bolalar bog'chasiga boradigan bola ikki toifadagi bilimlarni o'zlashtiradi. Birinchi toifa - bu kundalik hayotda maxsus tayyorgarlik, kattalar, tengdoshlar bilan muloqot qilish, o'yinlar, kuzatuvlar jarayonida o'rganadigan bilimlardir. Ular ko'pincha tartibsiz, tizimsiz, tasodifiy va ba'zan buzilgan holda haqiqatni aks ettiradilar. Ikkinchi toifaga oid yanada murakkab bilimlarni faqat o'quv mashg'ulotlarida maxsus tayyorgarlik jarayonida olish mumkin. Boshlang'ich ta'lim muassasalarida bolalar mustaqil ravishda olgan bilimlari takomillashtiriladi, tizimlashtiriladi va umumlashtiriladi. Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalarning aqliy tarbiyasi o'yinda, kattalar tomonidan maxsus yaratilgan, ochiq, didaktik o'yinlarda, turli xil bilimlar, aqliy operatsiyalar, bolalar egallashi kerak bo'lgan aqliy harakatlar asosida amalga oshiriladi. Ijodiy o'yinlar tabiatda

²¹⁰Величковский Б.М. «Когнитивная наука. Основы психологии познания». В 2 томах. М.: ИЦ «Академия», 2006

aks etadi: ularda bolalar atrof-dagi hayot haqidagi taassurotlarini, ilgari olgan bilimlarini aks ettiradilar.

Xulosa

Har qanday odam dunyoni bilishning doimiy jarayonidir: u boshqa odamlarning nutqini o'ylaydi, aks ettiradi, gapiradi va tushunadi, his qiladi, his-tuyg'ularini baham ko'radi. Bu qobiliyatlarning barchasi o'z-o'zidan emas, balki faol bilim faoliyatida rivojlantiriladi va takomillashadi. Boshlang'ich maktab yoshdagi bolalik davri ham bu dunyoqarashning bilish va rivojlanish davridir. Bola ularni yetakchi faoliyatga aylanadigan roli o'yinda namoyish etadi. U o'ynab, tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi. Bu ham ijodkorlik davri. Bola nutqni o'rganadi, tasavvurga ega bo'ladi. Bu insonning dastlabki shakllanish davri, uning xatti-harakatlarining oqibatlarini hissiy oldindan sezishning paydo bo'lishi, o'zini o'zi anglash, tajribalarni murakkablashtirish va xabardorlik, yangi his-tuyg'ular va motivlar bilan boyitish, hissiy-ehtiyojlar sohasi murakkablashadigan davrdir. Boshlang'ich maktab yosh davrida kognitiv rivojlanish - bu atrof-muhit ta'siri ostida, shuningdek, maxsus tashkil etilgan o'quv va tarbiya ta'siri va bolaning o'z tajribasi bilan bog'liq bo'lgan fikrlash jarayonlarida yuz beradigan sifat va miqdoriy o'zgarishlarning yig'indisi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi bir qator ijtimoiy va biologik omillarga bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ж.Андерсон. Когнитивная психология. СПб.: Питер, 2002
2. Солсо Р. Когнитивная психология. М.: Тривола, 1996.
3. Величковский Б.М. «Когнитивная наука. Основы психологии познания». В 2 томах. М.: ИЦ «Академия», 2006
4. Eysenck M., Keane M. Cognitive Psychology: A Student's Handbook.
5. Karimova V.M. "Social psychology. Textbook. -Т.: «.» Science and Technology" Publishing House (2012).
6. Хайтов О.Е., and Н.Х. Лутфуллаева. "Психодиагностика и прикладная психология: Конспект лекций." Т.: ТДИУ (2005).
7. Sadullaeva N., Sapaeva D. Analysis of Eponyms in the Terminology of Dermatovenerology //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – С. 452-459.
8. Sadullaeva, N., & Bakhtiyorova, M. (2021). Reflection of Onomastic Principles in Naming. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 3001-3007.
9. Sadullaeva N., Burieva U. The Peculiarities of Incomplete Sentences in Modern English //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – С. 3008-3020.
10. Sadullaeva S., Arustamyan Y., Sadullaeva N. Shifting the assessment paradigm from knowledge to skills: Implementation of new appraisal procedures in EFL classes in Uzbekistan //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering. – 2019. – Т. 9. – №. 1. – С. 4943-4952.
11. Arustamyan, Y., Siddikova, Y., Sadullaeva, N., Solieva, M., & Khasanova, N. (2020). Assessment of Educational Process and its Organization. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(S1), 573-578.
12. Nilufar S., Elvira A. GENDER SPECIFICITY OF PEDAGOGICAL DISCOURSE //INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. – 2023. – Т. 3. – №. 08.05. – С. 187-190.

13. Gulnoza K., Sadullaeva N. LINGUISTIC FEATURES OF GLUTTONIC DISCOURSE.
14. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection In French Phraseology." *Journal of Positive School Psychology* (2022): 2883-2889.
15. Yaxshiboyeva, Nodira. "Reconstruction of coloristic expressions in erkin azam's" noise" and" pakana's love"." Конференции. 2021.
16. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
17. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and J. A. Yakubov. "Archaic Phraseological Units as Windows into “Historical Memory” in French and Uzbek Linguistic Traditions." *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157) 2.1 (2024): 163-169.
18. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing “Historical Memory” In Uzbek and French Languages." *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
19. Ilhomovna, Djafarova Dildora. "Phraseological Units Expressing "Memory"/" Mémoire" in Linguistics and their Analysis through Texts." *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development* 2.11 (2023): 490-492.
20. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." *Академические исследования в современной науке* 2.17 (2023): 165-169.
21. Иногамова, Ф. М., and Н. Э. Яхшибоева. "Фразеологик маънонинг конвенциаллиги." *Academic research in educational sciences* 3.5 (2022): 1176-1182.
22. Яхшибоева, Н. (2023). Туристический дискурс как один из особых видов институционального дискурса. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(6), 879-884.
23. Яхшибоева, Нодира. "The role of tourism terminology in french." *O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2023,[1/4]* (2023).